

ДЖУЖА А.О.

доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу проблем публічного права
(Науково-дослідний інститут
публічного права)
ORCID ID: 0000-0003-0842-7415

ПИНЯГА Р.О.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
(Міжрегіональна Академія управління
персоналом)
ORCID ID: 0009-0003-2304-3150

ДОБРОВА О.В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
(Міжрегіональна Академія управління
персоналом)
ORCID ID: 0009-0003-0769-1182

УДК 343.102

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.97>

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ
У КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ
НЕГЛАСНИХ МЕТОДІВ ОДЕРЖАННЯ ІНФОРМАЦІЇ**

У статті здійснено комплексний аналіз проблем правового регулювання використання негласних методів одержання інформації в кримінальному провадженні в Україні. Особлива увага приділяється положенням ст. 41 КПК України, які визначають повноваження оперативних підрозділів, і показано, що законодавче обмеження їх самостійної діяльності створює значні практичні труднощі у застосуванні негласних слідчих (розшукових) дій. Досліджено правові підстави виконання доручень слідчих і прокурорів оперативними підрозділами, встановлено межі використання ними повноважень у межах доручень та поза їхніми межами, що дозволяє виділити проблемні аспекти ефективності досудового розслідування, збирання доказової бази та захисту прав учасників кримінального процесу.

Висвітлено як теоретичні аспекти сутності негласних методів одержання інформації, так і практичні проблеми їх застосування в умовах взаємодії слідчих, прокурорів та оперативних підрозділів.

У науковій статті встановлено, що урахування зазначених обставин є необхідною умовою дослідження кримінально-правового регулювання використання негласних методів одержання інформації як інструмента виконання завдань кримінального провадження, оскільки наразі цей інструмент може

застосовуватися слідчим, прокурором лише у співпраці з оперативними підрозділами.

На основі проведеного аналізу визначено ключові напрями подальших досліджень: законодавче уточнення повноважень оперативних підрозділів, підвищення ефективності взаємодії між процесуальними особами, адаптація зарубіжного досвіду, розробка рекомендацій щодо удосконалення підготовки кадрів та застосування негласних методів у кримінальному провадженні. Акцентовано, що вдосконалення правового регулювання в цій сфері сприятиме більш ефективному та швидкому розслідуванню кримінальних правопорушень, захисту прав осіб, а також зміцненню правопорядку і безпеки держави.

Ключові слова: кримінально-правове регулювання, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, кримінальне провадження, можливість таємного одержання інформації, виконання завдань кримінального провадження, нормативно-правові акти, правове середовище, кримінальне правопорушення.

Dzhuzha A.O., Pyniaha R.O., Dobrova O.V. Criminal law regulation of the introduction into the criminal process of the possibility of using covert methods of obtaining information

The article provides a comprehensive analysis of the problems of legal regulation of the use of covert methods of obtaining information in criminal proceedings in Ukraine. Particular attention is paid to the provisions of Article 41 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which determine the powers of operational units, and shows that the legislative restriction of their independent activity creates significant practical difficulties in the application of covert investigative (search) actions. The legal grounds for the execution of instructions of investigators and prosecutors by operational units are studied, the limits of their use of powers within the limits of the instructions and beyond their limits are established, which allows us to highlight problematic aspects of the effectiveness of pre-trial investigation, collection of evidence and protection of the rights of participants in the criminal process.

Both theoretical aspects of the essence of covert methods of obtaining information and practical problems of their application in the conditions of interaction between investigators, prosecutors and operational units are highlighted.

The scientific article establishes that taking into account the above circumstances is a necessary condition for studying the criminal law regulation of the use of covert methods of obtaining information as a tool for performing tasks in criminal proceedings, since today this tool can be used by an investigator and prosecutor only in cooperation with operational units.

Based on the analysis, key areas for further research are identified: legislative clarification of the powers of operational units, increasing the efficiency of interaction between procedural persons, adaptation of foreign experience, development of recommendations for improving personnel training and the use of covert methods in criminal proceedings. It is emphasized that improving legal regulation in this area will contribute to a more effective and rapid investigation of criminal offenses, protection of the rights of individuals, as well as strengthening law and order and state security.

Key words: criminal law regulation, Code of Criminal Procedure of Ukraine, Criminal Code of Ukraine, criminal proceedings, possibility of secret receipt of information, performance of tasks of criminal proceedings, regulatory legal acts, legal environment, criminal offense.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку правової системи України ключовим інструментом у сфері кримінального провадження залишаються негласні слідчі (розшукові) дії. Однак правові засади їх застосування сформовані таким чином, що фактично обмежують можливості оперативних підрозділів. Їх повноваження щодо використання негласних методів одержання інформації здебільшого визначаються підзаконними нормативно-правовими актами, тоді як основні процесуальні рішення належать виключно слідчим та прокурорам. Відтак, реалізувати право, передбачене інститутом негласних слідчих (розшукових) дій у КПК України, слідчий може лише у взаємодії з оперативними підрозділами. За таких умов зміст правових відносин між слідчим і прокурором, основи якого закладено у ст. 41 КПК України [1], набуває особливого значення.

Частиною 1 зазначеної статті передбачено, що оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ і підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [1, 2]. Аналіз цієї норми у поєднанні з положеннями ст. 275 КПК України може створювати враження, що слідчий (детектив) або прокурор уповноважені доручати оперативним підрозділам використання негласних методів отримання інформації. Такий висновок можливий за умови, якщо вважати використання конфіденційного співробітництва окремою негласною слідчою (розшуковою) дією [3, с. 305]. Наразі не існує законодавчого механізму, який би передбачав можливість слідчого поставити перед оперативним підрозділом завдання з використання негласних методів одержання інформації. Частиною 2 ст. 41 КПК України передбачено, що під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [3, с. 305].

Законодавець, позбавивши оперативні підрозділи (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) права проводити процесуальні дії та ініціювати їх проведення, нічого не зазначив про права оперативних підрозділів використовувати для виконання завдань кримінального провадження власні можливості щодо проведення оперативно-розшукових заходів, а також заходів забезпечувального характеру (зокрема, використання негласного співробітництва, використання несправжніх імітаційних засобів) [3, с. 305].

Таким чином, механізм реалізації права на проведення негласних дій є тісно пов'язаним із взаємодією процесуальних осіб та оперативних підрозділів. Це породжує низку проблем: від нечіткого розмежування компетенцій – до труднощів у практичному застосуванні окремих інструментів. Зокрема, ст. 41 КПК України визначає загальні засади діяльності оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, але не надає їм права самостійно використовувати негласні методи збору інформації.

У таких умовах виникає потреба у поглибленому вивченні правових відносин між слідчим, прокурором і оперативними структурами, оскільки саме від ефективності їх взаємодії залежить якість та швидкість розслідування кримінальних правопорушень. Водночас ця проблема має не лише суто теоретичний вимір, а й значний практичний характер: відсутність чіткої регламентації призводить до зниження доказової цінності зібраних матеріалів і, як наслідок, до складнощів у процесі судового розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження проблематики правового регулювання використання негласних методів одержання інформації має вагоме підґрунтя у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Теоретичною основою статті є широкий спектр наукових і законодавчих джерел, зокрема закони та законопроекти України, урядові програми та інші нормативно-правові акти. Висвітлення зарубіжного досвіду вирішення проблемних аспектів негласних методів одержання інформації представлено публікаціями Б. І. Бараненка, О. В. Бочкового, К. А. Гусєвої [4], О. І. Козаченка, Ельчін Фірдовсі Огли Іскендерова [5] та інших науковців [6–7]. У багатогранній системі наукової літератури з конкретної проблематики вирішення організаційних питань використання негласних методів одержання інформації були враховані наукові положення таких авторів, як М. В. Лотоцький, С. В. Обшалов, М. А. Погорецький, С. А. Савенко, Д. Б. Сергєєва.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою пропонованого наукового дослідження є обґрунтування правового запровадження у кримінальний процес можливостей використання негласних методів одержання інформації. У центрі уваги дослідження перебувають як теоретичні аспекти визначення сутності таких методів, так і практичні проблеми їх застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Позбавивши оперативні підрозділи (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) права проводити процесуальні дії та ініціювати їх проведення, законодавець нічого не зазначив про права оперативних підрозділів використовувати для виконання завдань кримінального провадження власні можливості щодо проведення оперативно-розшукових заходів, а також заходів забезпечувального характеру (зокрема, використання негласних методів одержання інформації).

Позбавивши оперативні підрозділи (за винятком підрозділу детективів та підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) права проводити процесуальні дії та ініціювати їх проведення, законодавець водночас не визначив межі їхнього права використовувати власні можливості для виконання завдань кримінального провадження, зокрема щодо проведення оперативно-розшукових заходів та заходів забезпечувального характеру, включно з використанням негласних методів отримання інформації [3, с. 305].

Сьогодні КПК України передбачені такі засоби пізнання, як негласні слідчі (розшукові) дії, внесення до ЄРДР відомостей, зібраних у ході оперативного пошуку, та продовження збирання доказів злочинної діяльності в межах досудового розслідування. Статтею 214 КПК України передбачено початок досудового розслідування, зокрема визначено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов’язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування [1]. Аналізуючи цю норму, можна дійти хибного висновку щодо можливості проведення досудового розслідування лише відносно вчинених злочинів. На користь того, що досудове розслідування може проводитися як щодо закінчених злочинів, так і щодо злочинів, які лише готуються свідчать норми ст. ст. 14, 15 КК України, в яких зазначено, що діяння особи, яка готує вчинення злочину, або скоїла замах на злочин, є кримінально караним (тобто вже є кримінальним правопорушенням) [8].

Водночас ч. 2 ст. 19 Конституції України передбачено, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [9],

тому можна дійти висновку, що оперативні підрозділи не мають права на виконання зазначених дій. Закон не містить норм, які б надавали оперативним підрозділам повноваження проводити оперативно-розшукові або організаційно-забезпечувальні заходи у рамках кримінального провадження [3, с. 305].

Беручи до уваги той факт, що під час виконання доручень слідчого або прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого, він має право застосовувати негласні методи отримання інформації в межах кримінального провадження та використовувати їх для забезпечення ефективного виконання дорученої слідчому чи прокурору негласної слідчої (розшукової) дії. Поза межами такого доручення застосування оперативним працівником негласних методів отримання інформації в кримінальному провадженні є незаконним [3, с. 305].

Відтак, варто акцентувати, що правове регулювання використання негласних методів одержання інформації заважає виконанню завдань кримінального провадження, оскільки неможливо повною мірою використати можливості негласних методів одержання інформації для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, що гарантувало б притягнення до відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, у межах їхньої вини, та запобігало б обвинуваченню або засудженню невинуватих. Внаслідок цього істотно знижується ефективність захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень.

Ураховуючи викладене та спираючись на останні дослідження в галузі теорії права, маємо підстави стверджувати, що описана ситуація підлягає негайному виправленню.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Аналіз правового регулювання використання негласних методів одержання інформації у кримінальному провадженні свідчить, що сучасна нормативно-правова база України фактично обмежує повноваження оперативних підрозділів, залишаючи основні процесуальні функції виключно за слідчими та прокурорами. Частина 1 та частина 2 ст. 41 КПК України встановлюють, що оперативні підрозділи можуть виконувати процесуальні доручення лише за письмовим наказом слідчого або прокурора, а поза межами таких доручень застосування негласних методів є незаконним.

Такий стан правового регулювання ускладнює ефективне проведення кримінальних проваджень, зокрема заважає швидкому, повному та неупередженому розслідуванню, що може призводити до обмеження доказової бази та зниження ефективності захисту суспільства, держави та прав осіб. Співпраця між слідчими, прокурорами та оперативними підрозділами є ключовою для реалізації права на проведення негласних слідчих дій, однак невизначеність компетенцій і відсутність чіткої регламентації створює практичні труднощі у застосуванні цих методів.

У зв'язку з цим подальші дослідження у даному напрямі доцільно спрямувати на:

- законодавче врегулювання правового статусу оперативних підрозділів та визначення їх повноважень щодо застосування негласних методів одержання інформації;
- поглиблений аналіз зарубіжного досвіду застосування covert investigative actions для вироблення рекомендацій щодо адаптації найкращих практик до українських умов;
- розробку ефективних механізмів взаємодії слідчих, прокурорів та оперативних підрозділів з метою підвищення ефективності кримінальних проваджень і забезпечення прав учасників процесу;
- вивчення наслідків можливих змін правового регулювання негласних методів для доказової бази, досудового розслідування та судового розгляду;
- підвищення рівня підготовки кадрів оперативних підрозділів і слідчих для законного та ефективного застосування негласних методів отримання інформації.

Таким чином, удосконалення законодавчого та організаційного забезпечення використання негласних методів одержання інформації є необхідною умовою підвищення ефективності кримінального провадження та захисту прав і законних інтересів усіх учасників процесу.

Необхідним вбачається запровадження інституту оперативного супроводження кримінального провадження безпосередньо до кримінального процесу. З цією метою у ст. 41 КПК України доцільно передбачити право оперативних підрозділів здійснювати оперативне супроводження кримінального провадження шляхом застосування комплексу заходів, що є мінімальним втручанням в особисте та сімейне життя.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Морозов Е. А. Проведення обшуку оперативним працівником за дорученням слідчого. *Поради юриста: інформаційно-правовий портал*. 2022. URL : <https://porady.org.ua/provedennya-obshuku-operativnym-pratsivnykom-za-doruchennyam-slidchoho>
3. Козаченко О. І. Особливості правового регулювання використання негласного співробітництва в межах кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 1. С. 303–311. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.50>
4. Бараненко Б. І., Бочковий О. В., Гусєва К. А. та ін. Негласні слідчі розшукові дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ : навч.-практ. посіб. / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 416 с.
5. Козаченко О. І., Іскендеров Ельчін Фірдовсі Огли Проблемні питання оперативного супроводження кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 797–799. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/190>
6. Погорецький М. А. Розшук у козацьку добу. *Право і безпека* : наук. журн. Харків : Нац. ун-т МВС, 2003. № 1. Т. 2. С. 117–120.
7. Лотоцький М. В. Законність залучення «інших осіб» до участі у негласних слідчих (розшукових) діях (контроль за вчиненням злочину). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія Право. 2016. № 2 (14). С. 224–229. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2016_14_35
8. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>
9. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254. *Офіц. вебсайт Верховної Ради України*. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>

